

O‘ZBEKISTONDA SOLIQ HISOBI VA UNI REJALASHTIRISH**M. G'oziyev***Farg'ona davlat universiteti Moliya kafedrası o'qituvchisi***D. Ma'rufjonova***Farg'ona davlat universiteti talabasi*

Annotatsiya: *Maqolada O'zbekiston soliq tizimining buxgalteriya hisobi bilan bog'liqligi, soliq rejalashtirishning tadbirkorlik subyektlari uchun ahamiyati va uning biznesga ta'siri tahlil qilingan. Soliq yuklamasini optimallashtirishning huquqiy va iqtisodiy asoslari, shuningdek, soliq rejalashtirish strategiyalari batafsil bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *soliq hisobi, buxgalteriya, soliq rejalashtirish, biznes strategiyasi, soliq imtiyozlari, soliq yuklamasi, raqamli buxgalteriya, iqtisodiy tahlil.*

O'zbekistonda soliq tizimi mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Davlat byudjetini shakllantirish, tadbirkorlik subyektlarining faoliyatini tartibga solish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun soliq siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, buxgalteriya hisobi soliqqa oid jarayonlarni aniq va shaffof yuritish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Soliq hisobi orqali korxonalar o'z majburiyatlarini belgilangan qonunchilik asosida amalga oshirib, noqonuniy xatolar va moliyaviy xavflarni minimallashtiradi. Bundan tashqari, buxgalteriya hisobi tadbirkorlik subyektlari uchun biznesni rejalashtirish jarayonida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, soliq yuklamasini oldindan hisoblash va byudjetga tushadigan majburiy to'lovlarni optimallashtirish orqali korxonalar o'z faoliyatini samarali tashkil etishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, soliq hisobi nafaqat qonuniy majburiyat, balki moliyaviy boshqaruv vositasi sifatida ham ko'rilishi lozim.

O'zbekistonda soliq tizimi kichik, o'rta va yirik biznes uchun turli xil soliqlarni nazarda tutadi. Kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlari odatda soddalashtirilgan soliq tizimidan foydalanadi, yirik korxonalar esa murakkabroq

hisob tizimlariga ega. Soliq hisobi biznes yuritishda muhim omil bo'lib, korxonalarning soliq yukini kamaytirish va qonun doirasida optimal strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Shu bilan birga, noto'g'ri soliq hisobi jarimalar va huquqiy muammolarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, soliq rejalashtirish jarayonida mahalliy biznes subyektlari davlat tomonidan taqdim etilayotgan soliq imtiyozlari va preferensiyalardan oqilona foydalanishlari muhimdir. Misol uchun, eksport bilan shug'ullanuvchi korxonalar uchun QQS qaytarish mexanizmlari yoki yangi tashkil etilgan biznes subyektlariga beriladigan soliq yengilliklari tadbirkorlarning moliyaviy holatini yaxshilashga xizmat qiladi. Shu boisdan, har bir korxona o'z soliq yuklamasini aniqlash va optimallashtirish yo'lida yetarli darajada tahliliy yondashuvni qo'llashi kerak.

O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuniga ko'ra, barcha xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy hisobotlarda soliqqa oid ma'lumotlarni aniq aks ettirishi shart. Ushbu ma'lumotlar soliq organlari tomonidan tekshiriladi va ularning aniqligi biznes barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi. Soliq hisobi uchun asosiy hujjatlar quyidagilardan iborat:

- Moliyaviy hisobotlar (balans, foyda va zarar haqida hisobot)
- Soliq deklaratsiyalari
- Xo'jalik operatsiyalari haqida hisob-kitob hujjatlari

Texnologik taraqqiyot natijasida elektron soliq tizimlari joriy etilgan bo'lib, bu buxgalterlar uchun jarayonlarni avtomatlashtirish va soliq hisob-kitoblarini yanada samarali yuritish imkoniyatini yaratmoqda. Bu jarayonda elektron hujjatlar aylanishi tizimi (E-Reporting) alohida e'tiborga loyiqdir. Mazkur tizim orqali buxgalteriya bo'limlari soliq organlari bilan real vaqtda ishlash imkoniyatiga ega bo'lib, soliq hisoboti topshirish jarayonlari soddalashtiriladi. Shuningdek, bu tizim insofli soliq to'lovchilarga imtiyoz va yengilliklardan foydalanish imkonini beradi. Shu sababli, bugungi kunda zamonaviy raqamli texnologiyalar soliq hisobining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston qonunchiligida soliq yuklamasini qonuniy ravishda optimallashtirishning bir nechta usullari mavjud. Jumladan, quyidagi yondashuvlar amalda qo'llaniladi:

- Soddalashtirilgan soliq tizimidan foydalanish
- Davlat tomonidan beriladigan imtiyozlar va soliq chegirmalaridan foydalanish

- Investitsion faoliyat uchun mo'ljallangan soliq yengilliklarini qo'llash
- Qonuniy ravishda soliq rejimlarini tanlash orqali xarajatlarni kamaytirish

Bu yondashuvlar nafaqat korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi, balki mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, davlat tomonidan qabul qilinayotgan soliq islohotlari tadbirkorlar uchun yanada qulay sharoit yaratishga qaratilgan. Masalan, 2023-yilda boshlangan soliq islohotlari doirasida kichik biznes subyektlariga soliq yuki pasaytirildi va ayrim majburiy soliq to'lovlari bekor qilindi. Ushbu o'zgarishlar mahalliy biznes subyektlariga investitsiya faoliyatini rivojlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda.

O'zbekistonning amaldagi soliq tizimida tadbirkorlik subyektlari uchun turli rejalashtirish usullari mavjud. Soliq rejalashtirish biznes yuritishda xarajatlarni optimallashtirish va qonuniy doirada soliq yukini kamaytirish imkonini beradi. Buxgalteriya hisobi esa bu jarayonda asosiy rol o'ynaydi, chunki moliyaviy ma'lumotlar tahlil qilinib, samarali qarorlar qabul qilinadi.

Soliq rejalashtirishning quyidagi tamoyillari mavjud:

- **Qonuniylik** – soliqlarni optimallashtirish jarayoni mavjud qonunchilik normalariga to'liq mos kelishi kerak.
- **Uzliksizlik** – korxona faoliyati davomida soliq yuklamasi doimiy ravishda tahlil qilinib, mos strategiyalar ishlab chiqilishi lozim.
- **Moslashuvchanlik** – soliq siyosati va qonunchilikdagi o'zgarishlarga tezkor moslashish zarur.
- **Samaradorlik** – soliqlarning optimal stavkalarini tanlash orqali biznes foydasini oshirish.

Mazkur tamoyillar tadbirkorlik subyektlariga soliq yukini kamaytirish va qonuniy imtiyozlardan maksimal darajada foydalanish imkonini beradi.

O'zbekiston hukumati tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida turli soliq imtiyozlarini joriy qilgan. Xususan, quyidagi yengilliklar mavjud:

- **Startup loyihalar uchun soliq imtiyozlari** – yangi tashkil etilgan korxonalar ilk yillarda ayrim soliqlardan ozod qilinadi.
- **Innovatsion korxonalar uchun soliq chegirmalari** – ilmiy tadqiqot va texnologik yangiliklar bilan shug'ullanadigan subyektlarga preferensiyalar taqdim etiladi.
- **Qishloq xo'jaligi subyektlari uchun soddalashtirilgan soliq tizimi** – agrar soha vakillari uchun alohida soliq tartibi mavjud.
- **Xalqaro investitsiyalarni jalb qilgan korxonalarga soliq pasaytirilishi** – chet el investitsiyalarini jalb qilgan kompaniyalarga qo'shimcha soliq imtiyozlari beriladi.

Bu imtiyozlar tadbirkorlar uchun iqtisodiy rag'batlantirish vositasi bo'lib, investitsion muhitni yaxshilashga xizmat qiladi.

Soliq rejalashtirish jarayonida buxgalteriya hisobi muhim rol o'ynaydi. To'g'ri yuritilgan buxgalteriya hisobi tadbirkorga soliqlarni oldindan hisoblash, majburiyatlarini belgilash va optimal soliq strategiyasini ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi.

Masalan, buxgalterlar quyidagi strategiyalar orqali korxonalar uchun samarali soliq rejalashtirishni amalga oshirishi mumkin:

- Soliq yuklamasini kamaytirish uchun mavjud qonuniy imtiyozlardan foydalanish
- Xarajatlarni tahlil qilish orqali soliq to'lovlarini optimallashtirish
- Davlat tomonidan taqdim etilgan subsidiya va grantlardan samarali foydalanish
- Raqamli texnologiyalar yordamida soliqlarni avtomatlashtirilgan ravishda hisoblash.

Raqamlashtirish soliq rejalashtirishni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Xususan, avtomatlashtirilgan buxgalteriya dasturlari (1C: Buxgalteriya, SAP, QuickBooks) soliqlarni aniq hisoblash va hujjatlarni rasmiylashtirishda yordam bermoqda. Yangi raqamli texnologiyalar esa buxgalteriya va soliq rejalashtirish jarayonlarini yanada soddalashtirib, biznes uchun qo‘shimcha imkoniyatlar yaratmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Tilabov N.T. "O‘zbekistonda soliq siyosatini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari" // *Science and Education*, 2023. – Vol. 4, No. 5. – B. 1439–1449.
2. Jamolova G. "O‘zbekistonda soliq tizimidagi islohotlari" // *Science and Education*, 2023. – Vol. 4, No. 2. – B. 1579–1582.
3. Sharifova N.Z. "O‘zbekistonda soliq imtiyozlari samaradorligini aniqlashda raqamlashtirish zarurati" // *Innovations in Science and Technologies*, 2025. – Vol. 2, No. 1. – B. 54–61.
4. Nurmatov N.X. "O‘zbekiston Respublikasida qo‘shilgan qiymat solig‘ining byudjet daromadlarini shakllantirishda tutgan o‘rni va ahamiyati" // *Yevroosiyo akademik tadqiqotlar jurnali*, 2022. – Vol. 2, No. 6. – B. 188–192.
5. Xudoyqulov S., Ismatov X. "O‘zbekistonda soliq siyosati strategiyasi va taktik yo‘nalishlarini takomillashtirish masalalari" // *TISU ilmiy tadqiqotlari xabarnomasi*, 2023. – Vol. 1, No. 2. – B. 37–46.